

N:o 63.

Ank. till Riksd. kansli den 4 maj 1897, kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till Göteborgs befästande åt sjösidan och öfre Norrlands fasta försvar.

(1:a U. A.)

Uti statsverkspropositionen har Kongl. Maj:t i afseende å regleringen af utgifterna under fjerde hufvudtiteln föreslagit Riksdagen att på extra stat för år 1898 bevilja, dels under punkt 23 till påbörjande af befästningsarbeten vid inloppet till Göteborg 500,000 kronor och dels under punkt 24 till påbörjande af befästningsanläggningar vid Boden 500,000 kronor.

Uti en inom Första Kammaren väckt motion (N:o 5) har herr friherre *R. M. Klinckowström* yrkat, att båda här ofvan omnämnda anslag, hvardera å 500,000 kronor, ej måtte af Riksdagen beviljas.

Enligt det statsverkspropositionen bilagda statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden den 14 januari innevarande år, har statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet vid föredragning inför Kongl. Maj:t af frågor rörande artilleri- och fortifikationsbehof till en början (sid. 49) erinrat, hurusom han i sitt yttrande till statsrådsprotokollet för den 2 januari 1896 framlagt de slutsatser beträffande de närmast erforderliga åtgärderna för tillgodoseendet af Sveriges fasta försvar, hvartill han kommit i ett af honom såsom chef för generalstaben utarbetadt betänkande.

Härvid hade framhållits, att af de permanenta befästningar, som företrädesvis vore af den vigt, att de ofördröjligen borde anläggas eller fullständigas, främsta rummet intoges af de till hufvudstadens och vår förnämsta örlogshamns skydd uppförda kustfästningarna *Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs fästning* samt *Kungsholmens fästning*, hvilka befästningars iståndsättande och fullständigande betecknades såsom en trängande nödvändighet. Vidare hade påpekats behovet af befästningar på *Gotland* samt framhållits nödvändigheten af *Göteborgs* tryggande medelst befästningar för anfall från sjösidan. Slutligen hade en i *öfre Norrland* anlagd fästning ansetts oundgänglig för försvaret af denna landsdel. På grund häraf hade anslag äskats dels till befästningsarbeten jemte bestyckning och försänkningar samt anordningar för försvarets ledning vid *Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs* fästning, dels till förstärkningsarbeten vid *Kungsholmens* fästning, dels ock slutligen för befästningars anläggning på *Gotland*. Af dessa sålunda äskade anslag hade de båda förstnämnda, hvilka afsåge våra sjöfästningars sättande i åtminstone någorlunda tillfredsställande skick, af Riksdagen bifallits, hvaremot anslaget för befästningars anläggning på *Gotland* icke vunnit Riksdagens bifall. Ehuru väl nödvändigheten af att medelst befästningar stärka försvaret å nämnda ö förvisso orubbad kvarstode, ansåge departementschefen sig icke nu böra ånyo upptaga förslaget om beviljande af medel till sagda ändamål.

Sedan departementschefen derefter anfört de skäl, som föranledde honom att sålunda förorda ett uppskof till ett kommande år med behandlingen af frågan icke blott om förstärkning af de redan befintliga befästningarna å *Gotland* utan äfven om anläggning af nya dylika derstädes, anförde departementschefen i fråga om *Göteborgs* befästande å *sjösidan* (sid. 51), hurusom han uti sitt förut åberopade anförande till statsrådsprotokollet för den 2 januari sistlidet år utvecklat de hufvudsakligaste skälen för *Göteborgs* tryggande medelst befästningar, åtminstone mot anfall af en fientlig eskader. Med tanke på nödvändigheten att först med befästningar nöjaktigt skydda sådana punkter, som hade ännu större betydelse för rikets försvar i dess helhet än ifrågavarande stad, hade departementschefen likväl ansett sig icke då böra hemställa om anslags beviljande till *Göteborgs* befästande. Sedan nu emellertid Riksdagen beviljat medel till tryggande mot öfverraskande anfall af landets i såväl politiskt som strategiskt afseende vigtigaste punkt, dess hufvudstad, samt af dess förnämsta örlogshamn, borde man gå i författning om beredandet af liknande skydd åt rikets andra stad. *Göteborg* hade icke allenast en stor betydelse ur politisk och militär synpunkt i allmänhet, derigenom att det vore Sveriges andra stad och dess näst förnämsta importhamn, hvadan ock dess förlust

för oss skulle vara särdeles känbar såväl i moraliskt som materielt hänseende — det senare icke minst därför att vår direkta förbindelse med utlandet med stor sannolikhet då blefve afbruten — det hade derjemte ur en möjlig fiendes synpunkt ett synnerligen stort värde i rent strategiskt afseende såsom utgångspunkt för operationer mot mellersta delarne af vårt land. Stadens betydliga tillgångar på förnödenheter af alla slag i förening med dess utmärkta hamn, dess varf, verkstäder m. fl. andra för en flotta värdefulla anstalter gjorde densamma till en förträfflig depotplats för snart sagdt huru stor styrka som helst, särdeles som den fruktbara och tätt befolkade ön Hisingen med alla dess resurser vore belägen omedelbart i närheten, och, beträffande förbindelserna inåt landet, vore dessa de bästa möjliga. För närvarande ledde fyra bredspåriga jernvägar, alla åtföljda af större landsvägar, i olika riktningar från Göteborg, hvarförutom Sveriges förnämsta vattenväg här hade sin ena ändpunkt. Det vore gifvet, att under sådana förhållanden stadens besittningstagande skulle vara ett högst eftersträfvansvärdt mål för en möjlig fiende, hvars flotta kunde tänkas uppträda utanför vår vestkust, och detta vare sig han afsåge att endast utöfva ett tryck på oss för att förmå oss att gå in på hans fordringar, eller hans afsigt vore landets underkufvande. Dess värre erbjöde en eskaders insegling till Göteborg för närvarande inga nämnvärda svårigheter ens om sjömärkena borttagits, och, då man icke kunde våga påräkna, att vår flotta alltid i rätt tid skulle kunna vara till hands med tillräcklig styrka för att hindra en sådan, samt något verksamt sätt att hastigt spärra inloppet till staden icke funnes, måste man taga sin tillflykt till befästningar, uppförda och bestyckade redan i fredstid. På så sätt hade utländska stater — äfven de, hvilkas mariner vore vår ofantligt mycket öfverlägsna — funnit sig föranlättna att trygga viktigare kuststäder, hvilkas läge gjort detta möjligt, och likaledes hade vårt grannland Norge för samma ändamål anslagit icke obetydliga belopp. Af förut antydda skäl hade emellertid ända hittills någon framställning från krigsstyrelsens sida om beviljandet af medel till likartadt skydd ens för Göteborg, som med fog kunde betecknas såsom den största af våra handelsstäder, icke ansetts böra göras.

I öfverensstämmelse med förut åberopade yttrande, hvaraf framginge, att fullständiga befästnings- och bestyckningsplaner med tillhörande kostnadsberäkningar för Göteborgs befästande åt sjösidan funnes uppgjorda, skulle kostnaden för ifrågavarande befästningar, om man inskränkte sig till de åtgärder, som vore oundgängligen nödvändiga för stadens tryggande mot bombardering, uppgå till 3,880,000 kronor, inberäknadt kostnaden för bestyckning men oberäknadt den för minmateriel och minstationer.

Såsom departementschefen vid berörda föredragning antydt — på tal om vissa norrländska städers tryggande mot brandskattning — syntes det kunna antagas, att äfven Göteborgs invånare skulle vara benägna att, med afseende på de stora, äfven enskilda intressen, som der stode på spel, med åtminstone något belopp bidra till nämnda kostnad. På grund häraf ifrågasatte departementschefen icke nu beviljandet af mer än en del af det för täckandet af kostnaden för de nödvändigaste befestningsanläggningarna erforderliga beloppet, huru önskvärdt det ur flera synpunkter än vore, om hela detta belopp ansloges för ändamålet.

I fråga om *öfre Norrlands fasta försvar* anförde departementschefen (sid. 53), att genom det ifrågasatta framdragandet af stambanan genom öfre Norrland öster om Lule elf finge frågan om vår nordligaste landsdels tryggande i händelse af krigsfara en i högsta måtto ökad vikt och betydelse. I och med jernvägens fullbordan å ömse sidor om riksgränsen lättades nemligen i hög grad vilkoren för krigföring i dessa trakter. Möjligheten af anfall från denna sida måste för den skull under alla omständigheter tagas med i räkningen vid ordnandet af landets försvar, och liksom alla stater, som hade en landgräns, som kunde varda utsatt för anfall, måste äfven vi vara betänkta på att skydda densamma. De stridskrafter, som härför närmast stode till förfogande, nemligen de i Norrbottens och Vesterbottens län förlagda trupperna, vore ensamma alldeles för fåtaliga för ändamålet. De uppginge ej till mera än en svag brigad, saknande så viktiga specialvapen som artilleri- och ingenjörtrupper, och dertill spridda öfver ett område, som, på samma gång det vore det utan jemförelse största i Sverige för motsvarande truppstyrka, vore det med kommunikationer sämst utrustade, en omständighet, som hade en ganska menlig inverkan på den hastighet, hvarmed truppernas mobilisering och samling kunde försiggå. Gränslandskapets försvar vore ock utan allt tvifvel beroende af att från det öfriga landet ett tillräckligt antal trupper i tid — det vill säga innan den anfallande hunnit tillbakakasta den förutnämnda försvarsstyrkan och satt sig i besittning af kanske en betydlig del af landet — hunne samlas till någon innanför densamma i strategiskt afseende väl belägen punkt för att derefter framgå mot fienden eller vid någon lämplig försvarslinie bjuda honom spetsen.

Som svenska flottan väl aldrig kunde nå en sådan utveckling, att den kunde tänkas beherrska Bottenhafvet, måste man afstå från tanken att genom sjötransport vid sidan af jernvägstransporten underlätta sändandet af trupper från mellersta delarne af Sverige till dess nordligaste landskap, och ej heller kunde, af lätt insedda skäl, landsvägstransport ifrågakomma annat än såsom en nödfallsåtgärd. Man vore således för nämnda

trupptransport hänvisad uteslutande till norra stambanan och denna hade en längd af icke mindre än 114 mil från Stockholm till Boden samt ginge dessutom på flera ställen i farligt nära grannskap till hafvet. Här af framginge, att utsigterna för oss att med ett öfverlägset eller jemnstarkt antal trupper kunna i närheten af gränsen möta en öfver denna infallande här-afdelning vore ganska ringa.

Otvifvelaktigt skulle en jernväg från mellersta Sverige genom det inre af Norrland i icke oväsentlig mån förbättra utsigten för försvaret af vårt gränslandskap, men i betraktande af en sådan jernvägs ansevärliga längd och deraf följande betydliga kostnad, sammanställd med den antagligen ringa trafikinkomsten, kunde ingen sannolikhet förefinnas, att banan inom rimlig tid skulle komma till stånd, så önskvärd den än ur militärisk synpunkt vore. Men äfven om en dylik bana komme till stånd, hade vi dermed i sjelfva verket allenast något minskat den tidsutdrägt, som trupptransporterna från mellersta Sverige kräfde. Hufvudfrågan vore att i högsta möjliga grad öka de för Norrbottens försvar afsedda truppers försvarskraft — det truppantal, som, utan att blotta öfriga delar af vårt vidsträckta land, kunde sändas upp mot norr, månne, allt efter omständigheterna, vara jemförelsevis obetydligt eller jemförelsevis stort — och medel härtill erbjöde befästningskonsten.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet för den 2 januari sistlidet år hade af departementschefen utförligt framhållits de synpunkter, som enligt hans förmenande gjorde en befästningsanläggning i öfre Norrland nödvändig. Derför kunde han med hänvisande härtill nu inskränka sig till att redogöra för lämpligaste platsen för den erforderliga befästningsanläggningen.

Vid bestämmandet af platsen för en permanent befästning i allmänhet måste man i främsta rummet tillse, att platsens läge i politiskt-strategiskt afseende motsvarade ändamålet, men ock taga hänsyn dertill, att terrängförhållandena å ort och ställe, af hvilka dock den befästa punktens försvarbarhet ytterst berodde, icke erbjöde för stora svårigheter vid försvarsverkens anläggning. Af förut åberopade betänkande framginge, att i vårt land terrängen ofta nog lade nästan oöfvervinneliga hinder i vägen för befästande af i strategiskt afseende viktiga punkter, men också att densamma — tack vare tillvaron af våra granitberg — mången gång medgäfvade oss att uppföra permanenta befästningar för en vida mindre kostnad, än verk af motsvarande styrka eljest skulle erfordra.

Beträffande ändamålet med ifrågavarande befästningsanläggning framginge såväl af hans excellens herr statsministerns och departementschefens yttranden till åberopade statsrådsprotokoll, som ock af hvad departements-

chefen nu anført, att denna anläggning, i likhet med öfriga i berörda protokoll omnämnda befästningar (kustfästningarna), hade en rent *defensiv* uppgift. Sverige likasom öfriga mindre stater, för hvilka landets försvar och neutralitetens upprätthållande vore den enda militära uppgiften, kunde lika litet som de undvara de härför erforderliga försvarsanstalterna, om än vårt land, hvad landgränsen beträffade, hittills befunnit sig i ett afgjordt fördelaktigare läge än andra länder. Allbekant vore, hurusom Belgien, Schweiz, Rumänien med flera mindre stater just för ifrågavarande ändamål uppfört synnerligen starka befästningar, hvilka i anläggning kostat högst betydliga summor. Enär således den ifrågavarande befästningen i öfre Norrland hade en *uteslutande* defensiv uppgift, insåges, att, då densamma på grund af i förut åberopade statsrådsprotokoll anförda skäl icke kunde hindra en anfallscorps' öfvergång öfver gränselfven, den ej heller kunde förläggas vid nämnda elf. Man kunde nemligen icke tänka sig en befästningsanläggning, hvars ändamål skulle vara att stödja det rörliga försvaret, förlagd *framför* den härafdelning eller corps, för hvars företag befästningen skulle bilda utgångspunkt, hvars förråd den vore afsedd att innesluta, och till hvilken nämnda härafdelning i händelse af motgång kunde draga sig tillbaka. Förlades en befästning med *sådan* uppgift vid gränsen, skulle detta förutsätta en offensiv utöfver denna, hvilket ju, enligt hvad förut anförts, vore fullkomligt främmande för planen för våra stridskrafterns användande.

Redan af dessa skäl måste man obetingadt frångå tanken att utföra befästningsanläggningen vid sjelfva gränsen, huru fördelaktigt detta än kunde förefalla den med hithörande förhållanden mindre förtrogne.

Den närmaste terrängafskärning, som erbjöde sig såsom försvarslinie mot ett infall öfver Torne elf, vore Kalix elf, i sitt nedre lopp belägen 5—6 mil från Torne elf. Tvifvelsutan vore det en stor fördel för försvaret, om detsamma kunde stödjas på permanenta befästningar vid en så nära gränsen belägen terrängafskärning som Kalix elf, men af flera skäl låte sig detta icke göra.

Råne elf, ett vattendrag, som icke vore att hänföra till de större norrländska elfvarne, hade ett vida mindre strategiskt värde än den närbelägna Lule elf, och de taktiska förhållandena vid den enda punkt, som vid förstnämnda elf kunde tänkas permanent befest, vore afgjordt ofördelaktiga. Det återstode således endast att tillse, huruvida en befästning vid den senare elfven finge ett i strategiskt och taktiskt afseende fördelaktigt läge.

Lule elf hade i meromnämnda betänkande angifvits såsom den viktigaste strategiska linien i öfre Norrland, och att dess värde i såväl strategiskt som politiskt afseende ökades, om Luleå—Gellivare jernväg fort-

sattes till Ofoten, behöfde icke bevisas. Då det således låge magt uppå, att denna linie i det längsta bevarades åt den försvarande, måste densamma så vidt möjligt skyddas mot att tagas i besittning af en anfalls-corps, vare sig denna anryckte på någon af de ifrån öster eller nordost ledande vägarne eller ock framginge från någon landstigningspunkt i närheten af elfvens mynning. Men för att en strategisk linie af förevarande beskaffenhet, ett större vattendrag, skulle kunna sägas komma i den mot densamma framryckande härafdelningens våld, fordrades, att den anfallande bemäktigade sig öfvergångarna öfver densamma. Det vore således dessa och i främsta rummet naturligtvis den viktigaste, det vill säga den, der hufvudvägen öfverginge elfven eller flertalet vägar stötte tillsammans invid densamma, som måste försvaras. Frågan stälde sig följaktligen sålunda: hvilken af de befintliga öfvergångarne öfver Lule elf vore den i militäriskt afseende viktigaste?

Svaret vore ej svårt att finna. Utan gensägelse den vid Boden (Öfver-Luleå) — 3,6 mil från Luleå och omkring 2,6 mil från det vid kustlandsvägen belägna Neder-Luleå — der stambanan och den denna åtföljande landsvägen öfverginge elfven, der nämnda bana förenades med Luleå—Gellivare jernväg och hvarest tillika *samtliga* landsvägar i hela denna del Norrbotten, utom kustlandsvägen, sammanlöpte. Här vore derjemte den enda fasta öfvergången öfver elfvens nedre lopp belägen. Utom vid Boden funnes endast ett öfvergångsställe af betydelse i militäriskt hänseende — såsom sådant kunde bron på vägen mot Jokkmokk vid Edefors, något öfver 6 mil norr om Boden, ej anses — och, så länge ej en inre jernväg genom Norrland framdroges till dessa trakter, kunde ej heller detta antal komma att ökas. Ifrågavarande öfvergångsställe vore färjstaden vid Gäddvik vester om Luleå, hvarest trafiken å kustlandsvägen medelst roddfärja fördes öfver den här 600 m. breda elfven. Men detta öfvergångsställe hade de stora olägenheterna att ligga allenast en knapp mil från kusten och att vara i ryggen utsatt för anfall från sjösidan. Försvaret af Gäddviksöfvergången likasom af sjelfva staden Luleå, hvars värde i politiskt och ekonomiskt afseende ingalunda vore ringa, måste anförtros åt det lefvande försvaret — med stöd af fältbefästningar — hvilket ock, under förutsättning af en permanent befästning vid Boden, med utsigt till framgång låte sig göra.

Af hvad nu anförts framginge, att den permanenta befästning, som skulle hafva till uppgift att med så få lefvande försvarskrafter som möjligt trygga ifrågavarande strategiska linie, borde vara belägen vid Boden och, i stort sedt, få karakteren af ett dubbelt brohufvud. I motsats till hvad förhållandet vore vid flertalet andra strategiskt viktiga punkter i denna del

af Norrland, vore de taktiska förhållandena vid Boden högst fördelaktiga för en permanent befästningsanläggning; ja departementschefen vågade påstå, att de i detta afseende sökte sin like i hela vårt land.

En här anlagd befästning skulle ock, såsom insåges af det förut sagda, erhålla det lämpligaste läge för att stödja det lefvande försvaret af Norrbotten och för dettas ledare möjliggöra ett kraftigt uppträdande mot en anfallscorps. Ty — och detta måste uttryckligen framhållas — deraf att den ifrågasatta befästningsanläggningen finge ett mera tillbakadraget läge, hvartill ju omständigheterna föranledde, följde icke, att ej försvaret af landsdelen i fråga skulle framskjutas så långt ske kunde. Brohufvudet vid Boden möjliggjorde just att, allt efter de tillfälliga förhållandena, förlägga detta försvar till någon af de främre försvarslinierna, ehuru väl dess verksamhet såsom *spärrbefästning* vidtog först, i den händelse dessa försvarslinier — den ena efter den andra — måst efter mer eller mindre allvarliga strider öfvergifvas. En från öster anryckande anfallscorps befunne sig nemligen, inför ett befäst Boden, i det läge att antingen nödgas afbryta sin framryckning eller också, om hans öfverlägsenhet vore synnerligen stor, detachera en betydlig del af sin styrka för att *omsluta* Boden — att endast *iakttaga* denna punkt vore långt ifrån tillfyllest — och derefter med återstoden fortsätta operationerna på kustvägen, den enda väg som stode till buds, mot försvarscorpsens hufvudstyrka, hvilken naturligtvis fortfarande borde hålla öppna fältet. Att här redogöra för denna senares lämpligaste operationssätt vid ifrågavarande tidpunkt kunde af lätt insedda skäl icke komma i fråga, lika litet som det syntes lämpligt att närmare redogöra för de föreslagna befästningarnes taktiska läge och utsträckning, hvaraf den fiendtliga inneslutningscorpsens styrka så väsentligt blefve beroende. Beträffande de förra vore nog sagdt, att om någonsin en utsigt till seger för våra stridskrafter i öfre Norrland förefunnes, så borde det vara under nu antydda strategiska läge. Vidkommande åter de föreslagna befästningarnes tekniska beskaffenhet liksom platsen för deras särskilda verk äfvensom dessas bestyckning, vore man efter särdeles noggranna, af generalstabs-, fortifikations- och artilleriofficerare utförda rekognosceringar på stället, äfvensom efter utförda fältöfningar — företagna såväl af generalstaben som af sjuette arméfördelningen å området mellan Torne och Lule elfvar — helt och hållet på det klara härmed. Fullständiga planer och kostnadsberäkningar, åter genomgångna och granskade sistlidna höst, föreläge ock. Af dessa framginge, att det i åberopade betänkandet af den 21 juni 1892 afgifna förslaget till en permanent befästning vid Boden icke behöfde undergå andra förändringar än dem, som betingades af en eventuel framdragning af norra stambanan med åtföljande landsväg

öster om Lule elf. Denna framdragning gjorde det nödvändigt dels att förstärka fronten mot nämnda nya anfallsväg, hvars sträckning hittills icke varit bestämd, men hvarom förslag nu föreläge, dels ock att redan i fredstid uppföra en del mellanverk, med hvilkas byggnad man annars ansett kunna anstå till mobiliseringstiden. Det ursprungliga kostnadsbeloppet, 7,186,000 kronor, skulle, enligt verkställd utredning, i och för ifrågavarande ändamål erfordra en ökning af 1,514,000 kronor, hvadan hela totalbeloppet komme att uppgå till 8,700,000 kronor. I detta vore då inberäknadt såväl kostnaden för bestyckning och ammunition jemte inventarier som den för nödiga kaserner. Nämnda totalkostnad kunde väl synas ansenlig, men, jemförd med den mångdubbelt större kostnad, som i utlandet för samma ändamål uppförda befästningar erfordrat, vore densamma långt ifrån betydlig. Kostnaden för ifrågavarande anläggning hade ej heller kunnat sättas till sagda belopp, om icke terrängförhållandena varit synnerligen gynsamma.

Som utsigt förefunnes, att någon del af den för ifrågavarande befästningsanläggning erforderliga kostnaden kunde anskaffas på enskild väg, ansåge departementschefen sig icke nu böra hos Kongl. Maj:t göra framställning om beviljandet af hela det härför nödvändiga beloppet. Å andra sidan måste betonas, att nämnda befästningsarbete måste så bedrifvas, att fästningen blefve färdig samtidigt med att jernbanan nått sitt slutmål. Då departementschefen emellertid nu icke ifrågasatte beviljandet af större belopp än 500,000 kronor att för ifrågavarande ändamål utgå under nästkommande år, skedde detta endast på grund af hänsyn till de stora anslagskraf, som han för fyllande af andra landtförsvarets behof under förevarande statsregleringsperiod nödgades uppställa.

Friherre Klinckowström har såsom skäl för sin hemställan om afslag å Kongl. Maj:ts förevarande framställningar anført, att ett ouppsägbart inhemskt lån på 66 millioner kronor hastigare och fullständigare och utan beskattning af svenska folket komme att bidra till fullbordande af ifrågavarande befästningar.

Ehuru utskottet delar den af statsutskottet och Riksdagen år 1896 uttalade åsigt, att nya fästningar icke böra påbörjas, innan redan anlagda

Bih. till Riksd. Prot. 1897. 4 Saml. 1 Afd. 47 Häft.

blifvit försatta i försvarbart skick, kan utskottet dock icke förneka, att frågan om ordnandet af landets fasta försvar och den ordning, hvari åtgärder härför böra vidtagas, om Riksdagen kommer att besluta fortsättande af den norrländska stambanan från Kalix elf, inträder i nytt skede. Då härtill kommer, att denna fråga torde böra utredas ur jemväl andra synpunkter än den rent militära, har utskottet ansett, att densamma bör göras till föremål för ny pröfning. Vid en sådan pröfning, hvilken, enligt utskottets mening, bör omfatta frågan om stärkande af landets fasta försvar i dess helhet, bör sålunda utredas icke blott hvilka befästningsåtgärder med hänsyn till de nya på denna fråga inverkan omständigheter, som numera tillkommit, böra ur militärisk synpunkt på förhand vidtagas, och i hvilken ordning detta ur nämnda synpunkt och med fäst afseende jemväl å landets tillgångar och öfriga anslagsbehof lämpligen bör ske, utan äfven till hvad belopp kostnaderna må uppgå för fästningsverkens stärkande eller anläggande, för deras fullständiga bestyckande, för anstalter för försvarets ledning inom fästningarna m. m. samt huru det lefvande försvaret af dem bör ordnas och kostnaderna härför. Och har utskottet härvid velat uttala önskvärdheten af att vid en sådan utredning äfven må tagas i öfvervägande, huruvida icke för försvaret af sådana befästningar, för hvilka icke redan nu särskildt manskap finnes afsedt, må kunna detacheras redan uppsatta trupper, på det att uppsättning af nya sådana för ifrågavarande ändamål må kunna undvikas. Utskottet vill därför med anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställningar tillstyrka Riksdagen att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om vidtagande af en fullständig utredning af frågan om ordnandet af landets fasta försvar.

Innan denna utredning föreligger, torde Riksdagen icke böra anvisa medel till påbörjande af nya befästningar och således icke heller bifalla Kongl. Maj:ts förevarande framställningar.

Utskottet hemställer därför:

a) att Riksdagen må, med anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställningar, hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa en fullständig utredning af frågan om ordnandet af landets fasta försvar i det syfte utskottet här ofvan angifvit; samt

b) att, i enlighet med herr friherre Klinckowströms omförmälda yrkanden, Kongl. Maj:ts förevarande framställningar om anvisande af dels 500,000 kronor till påbörjande af befästningsarbeten vid inloppet till

Göteborg, dels ock 500,000 kronor till påbörjande af befästningsanläggningar vid Boden ej må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 4 maj 1897.

På statsutskottets vägnar:

CHR. LUNDEBERG.

Reservationer:

vid mom. a) och b) af herr *E. Fränckel*, som yrkat, att utskottet måtte hemställa,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställningar måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen till påbörjande af befästningsanläggningar vid Boden på extra stat för år 1898 anvisar 500,000 kronor;

vid mom. a) af herrar *Chr. Lundeborg*, friherre *F. W. von Otter*, *K. Bahnstedt*, grefve *Ph. Klingspor*, *C. U. S. Lybeck*, grefve *Fr. Wachmeister* och *Th. Nyström*, som ansett, att utskottets motivering borde hafva erhållit följande lydelse:

»Ehuru utskottet delar den af statsutskottet och Riksdagen år 1896 uttalade åsigt, att nya fästningar icke böra påbörjas, innan redan anlagda blifvit försatta i försvarbart skick, kan utskottet dock icke förneka, att frågan om ordnandet af landets fasta försvar och den ordning, hvari åtgärder härför böra vidtagas, sedan Riksdagen fattat beslut om fortsättande af den norrländska stambanan från Boden, inträdt i nytt skede, i det att stambanans framdragande till riksgränsen, enligt departementschefens åsigt, betingar anläggande af ett fästningsverk i öfre Norrland och arbetena å detta fästningsverk böra så bedrifvas, att det varder färdigt, då stambanan nått sitt slutmål. Oaktadt dessa förhållanden och ehuru utskottet jemväl ej kan bestrida betydelsen af Göteborgs befästande mot sjösidan, anser sig utskottet dock icke böra tillstyrka Riksdagen att bifalla Kongl. Maj:ts förevarande

framställningar om anläggande af nya fästningsverk i dessa orter. Ty om äfven frågan om ordnandet af vårt fasta försvar må kunna anses hafva ur rent militärisk synpunkt blifvit genom i statsrådsprotokollet åberopade betänkan det den 21 juni 1892 utredd, torde densamma dock böra utredas ur jemväl andra synpunkter än den rent militära. Utskottet anser därför, att frågan om stärkandet af landets fasta försvar bör göras till föremål för en ny och allsidigare pröfning än hittills skett, i det att utredas bör icke blott hvilka befästningsåtgärder med hänsyn till de nya på denna fråga inverkan omständigheter, som efter nämnda utredning tillkommit, böra ur militärisk synpunkt på förhand vidtagas, och i hvilken ordning detta ur nämnda synpunkt och med fast afseende jemväl å landets tillgångar och öfriga anslagsbehof lämpligen bör ske, utan äfven till hvad belopp kostnaderna må uppgå för fästningsverkens stärkande eller anläggande, för deras fullständiga bestyckande, för anstalter för försvarets ledning inom fästningarna m. m. samt huru det lefvande försvaret af dem bör ordnas och kostnaderna härför. Utskottet vill därför med anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställningar tillstyrka Riksdagen att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om vidtagande af en fullständig sådan utredning af frågan om ordnandet af landets fasta försvar.»;

af herrar *H. P. P. Tamm, I. Wijk, F. E. Pettersson* och friherre *J. T. Gripenstedt* i afseende å motiveringen;

vid mom. b) af herrar *Chr. Lundeberg, friherre F. W. von Otter, H. P. P. Tamm, I. Wijk, K. Bohnstedt, greve Ph. Klingspor, E. Fränckel, F. E. Pettersson, friherre J. T. Gripenstedt, C. U. S. Lybeck, greve Fr. Wachtmeister* och *Th. Nyström*, som yrkat, att utskottets motivering och förslag skulle erhålla följande lydelse:

»Till hvilket resultat en sådan utredning än må komma, är det uppenbart, att betydande kostnader måste förr eller senare nedläggas på stärkandet af landets fasta försvar. Vidkommande sättet att anskaffa medel för att möta dessa kostnader har friherre Klinckowström i sin förenämnda motion yrkat afslag å Kongl. Maj:ts förevarande framställning af den anledning, att han ansåge, att medel för ifrågavarande ändamål borde åstadkommas medelst upptagande af ett större inhemskt lån. Vid behandling af väckta motioner i berörda ämne vid 1895 års riksdag förordade statsutskottet upptagande af sådant lån för vissa försvarsändamål, deribland särskildt stärkande af landets fasta försvar, hvilket beräknades kräfva en lånesumma af omkring 20 millioner kronor och således med 3,6 % och 30 års amorteringstid betinga en årlig annuitet under denna tid af omkring 1,100,000 kronor; och hem-

stälde utskottet, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om utredning angående de belopp, som erfordrades för fullständigande af vårt försvar och på hvad sätt medel härtill måtte lämpligast beredas. Denna utskottets hemställan antogs af Första Kammaren, hvaremot Andra Kammaren biträdde reservanternas i statsutskottet mening, att det framställda förslaget icke måtte till någon åtgärd föranleda, enär det syntes tryggast att beträffande sättet för anskaffande af medel för försvaret fortgå på den väg, Riksdagen i detta afseende hittills beträddt, nemligen att för ifrågavarande ändamål anvisa för statsregleringen tillgängliga medel, samt Riksdagen, hvilken af sådana medel sökt att fylla det oundgängligaste behovet i berörda hänseende, icke skulle underlåta att, i den mån statens inkomster dertill lemnade tillgång, ytterligare, om så erfordrades, tillgodose ifrågavarande behof.

Då statens finansiella ställning nu är sådan, att den medgifver ett fortgående på nyss antydda, af Andra Kammaren angifna väg, har utskottet, som får erinra, att Riksdagen redan vid behandling af utskottets utlåtande n:o 6 beslutit, att friherre Klinckowströms i ofvannämnda motion gjorda framställning om att nu upptaga lån för försvarsändamål ej skulle föranleda någon åtgärd, ansett klokheten bjuda, att för mötande af ifrågavarande oundvikliga kostnader för stärkande af landets fasta försvar afsättas medel att med Riksdagens medgifvande användas på sätt ofvannämnda utredning må föranleda. För sådant ändamål torde, enligt utskottets åsigt, nu lämpligen bära i riksstaten för år 1898 uppföras 1,000,000 kronor, eller samma belopp, som Kongl. Maj:t sammanlagdt åskat till påbörjande af befästningar vid Göteborg och Boden.

Utskottet hemställer därför,

att Riksdagen må, med anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställningar och utan afseende å herr friherre Klinckowströms förenämnda yrkande, i riksstaten för år 1898 uppföra ett belopp af 1,000,000 kronor att afsättas för att efter Riksdagens medgifvande användas för stärkande af landets fasta försvar.»

Herrar *A. G. L. Billing* och *G. D. R. Tornerhjelm* hafva begärt få antecknad, att de icke deltagit i förestående ärendes behandling inom utskottet.
